

بازماندگان نسل ماندگار دوتارنوازان خراسان در گفت وگو با «ایران» از میراث ارزشمند پدران خود می‌گویند

زخمه‌های عاشقی

ندا سجانی
روزنامه‌نگار

زخمه‌های سازشان، بر تاریخ فرهنگ و هنرنقش بسته‌است، سال‌های بسیاری است، عاشقانه بردواتر موسیقی ایران می‌نوازند و عشق روایت می‌کنند. آنان که حافظان موسیقی کهن این سرزمین هستند؛ بزرگانی همچون حاج قربان سلیمانی، ذوالفقار عسگری پور، غلامعلی پورعلیانی و محمد حسین یگانه. موسیقی را سینه‌به‌سینه آموختند و آن را در گنجینه‌ی قلب‌شان محفوظ‌کردند و امروز فرزندان این استادی‌رهور راه پدر و اجدادشان هستند و میراث‌داران موسیقی اقوام ایران.

آخرین روایتگر از نسل بخشی‌های بزرگ خراسان

استاد حاج قربان سلیمانی

علیرضا سلیمانی

بخشی علیرضا سلیمانی فرزند استاد و پیشکسوت بزرگ موسیقی اقوام ایران، حاج قربان سلیمانی است. نوازنده دوتار و خواننده موسیقی محلی و از ترک‌های شمال خراسان و آخرین روایتگر از نسل بختی‌های بزرگ خراسان. پدراستاد حاج قربان، کربلایی رمضان از دوتارنوازان مشهور خراسان، و معلم اول او بود و بعد از فوتش زیر نظر خان‌محمد، عوض (عیوض) و غلامحسین تعلیم گرفت. البته در سال ۱۳۴۵ به دلیل توصیه یکی از مشرعین، دست از موسیقی کشید و در سال ۱۳۶۸ بار دیگر آموختن را از سرگرفت و کنسرت‌های بسیاری در ایران و خارج از ایران برگزار کرد. کشورهای همچون پرو، هلند، تونس، ترکیه، بلژیک، انگلستان، سوئیس، کلمبیا، اکوادور، پاناما، فرانسه و چند شهر امریکا. این استاد برجسته افتخارات بسیاری در عرصه‌های داخلی و خارجی به دست آورده که از جمله می‌توان به کسب مقام اول جشنواره موسیقی لیون فرانسه و همچنین احرار مقام ستاره جشنواره آونینو فرانسه اشاره کرد. همچنین در آلبوم شب، سکوت، کویر، با محمدرضا شجریان همکاری داشته‌است.

● فرهنگ و هنر ایران در دنیا شناخته شده است

زند یادید حاج قربان سال ۱۳۸۵، دوتار خود را به پسرش علیرضا سلیمانی هدیه

داد و با موسیقی وداع گفت: «از کودکی با موسیقی آشنا بودم. در واقع موسیقی همیشه در خانه ما جریان داشت و ناخفته می‌شد. در خانواده ما موسیقی به صورت موروثی و سینه‌به‌سینه منتقل شده است. دوتار ما برای شمال خراسان است شهرستان قوچان. پدرم استاد اولم بود؛ اگرچه مخالف آموختن موسیقی ما، ولی با توجه به علاقه‌ای که داشتم با کمک مادرم به صورت پنهانی نواختن دوتار را یاد گرفتم. آن دوران پدرم نزدیک به پنج ساعت با دوتارش در مجالس قسه‌گویی و داستان‌سرایی داشت و همین امر موجب خسته شدن او می‌شد و در صحبت‌هایش خطاب به ما می‌گفت من این را به انتخاب کردم ولی شما آن را ادامه ندهید. اما زمانی متوجه شدم موضوع شد که من درس‌هایم را آموخته و غرق این هنر شده بودم. تا سال ۸۶ در

شاهنامه‌خوان بی‌بدیل موسیقی خراسان

محمد یگانه

استاد محمد حسین یگانه

محمد یگانه، فرزند زنده‌یاد محمدحسین یگانه از برجسته‌ترین استادان موسیقی شمال خراسان است، هنرمند چیره‌دست در آواز و دوتارنوازی و ساخت ساز. استاد یگانه بر سبک‌های گوناگون دوتارنوازی خراسانی، مانند سبک‌های دوتار ترکمنی، باخرزی، قوچانی، کردی و ترکی تسلط بسیاری داشته و با هنرنمایی آشنایی کامل داشت و شاهنامه فردوسی را به‌خوبی می‌خواند و به زبان ترکی، کردی و فارسی آواز می‌خواند و روایتگری می‌کرد. از ابتکارات این هنرمند می‌توان به ترجمه منظوم متون ترکی برخی از منظومه‌ها همچون زهره و طاهر و ابراهیم ادهم به زبان فارسی اشاره کرد.

● پدرم گفت این ساز را روی زمین مگذار تا به فراموشی سپرده نشود

محمد یگانه، همچون پدرش شاهنامه‌خوان است و حرفه‌اش دوتارنوازی و دوتارسازی است و نسل چهارم خانواده یگانه در ادامه مسیر گذشتگان: «آموختن موسیقی بسیار من را راهنمایی کرد البته از محضر استادانی همچون عوض محمد بخشی، دکتر شاه رضا فرزانه، غلامحسین نوازنده اسماعیل ستارزاده و... نیز تلمذ کرده‌ام اما بیشتر آموزش‌ها را از پدر و استاد عوض محمد بخشی آموختم. ام سال ۱۳۵۲ و بعد از جشن هنر طوس هم آموزش موسیقی را در دانشسرای آغاز کردم و افتخار می‌کنم این موسیقی را زنده نگاه داشته‌ام و بر رسالتی که پدر بر عهده‌ام گذاشته تعهد دارم. مرحوم پدرم سال ۱۳۷۰ سازش را به من هدیه داد و با این اتفاق، مسئولیت تمام این مسیر و حفظ موسیقی مقامی را که به صورت سینه‌به‌سینه منتقل شده است بر من نهاد و تاکید داشت این ساز را روی زمین مگذار تا به فراموشی سپرده نشود. من نیز بی‌روح پدر در تمامی

این سال‌ها تلاش کردم این موسیقی را که گنجینه هنر اصیل کشورمان است صیانت کنم. آن دوران در آموزش و پرورش کار می‌کردم و بعد از آن به حرفه آرایشگری مشغول شدم اما به سبب فراموش نشدن و از بین نرفتن موسیقی منطقه‌مان که میراث‌پدرو گذشتگان بوده و هست تنها به آموزش موسیقی مقامی پرداختم و امروز از ماحصل و نتیجه آن دوران بهره می‌برم و بسیار خوشحالم که جوانان از آموختن موسیقی مقامی استقبال می‌کنند و این موسیقی از بین نرفته است.»

● به فرزندانم سفارش کرده‌ام حافظ این هنر باشم اما منابع در آمد و امرار معاش آنها نباشد

محمد یگانه تنها حرفه‌اش دوتارنوازی است و دو برادر دیگرش هم نوازنده دوتار هستند اما به گفته او به صورت حرفه‌ای آن را ادامه ندادند و خود را مسئول به حفظ و اشاعه موسیقی مقامی منطقه خود می‌داند و سال‌های بسیاری است که به این حرفه مشغول بوده. منبع درآمد او ساخت دوتار و آموزش این ساز است. «من میراث‌دار هنر و موسیقی پدرم هستم و به فرزندانم نیز سفارش کرده‌ام حافظ این هنر باشم اما نه به صورت حرفه‌ای، یعنی موسیقی منبع درآمد و امرار معاش آنها نباشد و برای گذران زندگی حرفه دیگری را انتخاب کنند. قرار گرفتن در این مسیر تنها از روی عشق و علاقه

تغییراتی که استاد عسگری پور روی پرده ساز ایجاد کرد

محسن عسگری پور

استاد ذوالفقار عسگری پور

اما دارای این قابلیتند که تغییراتی اصولی در فیزیک ساز یا تعداد سیم‌های آنها ایجاد شود مانند آنچه در سازهای موسیقی سنتی شاهدش هستیم و این تکامل می‌تواند نسل به نسل ادامه داشته باشد به شرط آنکه به اصالت آن خدشه‌ای وارد نشود مانند آنچه فرزند استاد عسگری پور انجام داده است: «طی این سال‌ها تلاش کردم با توجه به تجربه‌ام در این زمینه، تغییراتی در این ساز ایجاد کنم و بین پرده آخر ساز، سه پرده دیگر اضافه کرده‌ام که می‌توان از آن به عنوان یک اکتاو تازه نام برد و بر این باورم این تغییر و تحولات می‌تواند ادامه داشته باشد مانند آنچه بزرگان ما انجام داده‌اند و ما نیز موظف هستیم تغییراتی در آن ایجاد کنیم تا برای نسل آینده که با موسیقی‌های قدیمی‌تری روبه‌رو هستند ماندگار باشد.» موسیقی اقوام اگرچه قدمتی داشته‌است اما طی این سال‌ها بسیار، توجه ویژه‌ای به این هنر و هنرمندان آن نشده و هنرمندان موسیقی نواحی کشورمان در دوران‌های مختلف به لحاظ مالی مشکلات بسیاری را متحمل شده‌اند و این موضوع منجر به اتفاقات جبران‌ناپذیر و ناگزیری شده است: «موسیقی اقوام ایران همچنان دوستداران و مخاطبان بسیاری دارد و مورد استقبال مردم بوده و جوانان هم به این ساز و آوازه‌های آن آمده‌اند ما نیز طبق سفارش و وصیت پدرانمان حافظ این موسیقی هستیم و خواسته ما از مسئولان فرهنگی این است نگاه جدی‌تری به این هنر داشته باشند و نسبت به موسیقی نواحی ایران کم لطفی نکنند. من درآمد زندگی‌ام از راه موسیقی است و حرفه‌ام تدریس است و در کنار آن ساخت ساز و اجرای‌های موسیقی را هم انجام می‌دهم و طی این سال‌ها در کشورهای آسیایی کنسرت‌های متعددی اجرا کرده‌ام. پدرم نیز در کشورهایی چون سوئیس، فرانسه، بلژیک، ایتالیا، هلند و... اجرا داشته است و طبق صحبت‌هایشان از استقبال بسیار خوبی هم برخوردار بوده. اما به‌طور کلی شرایط موسیقی نواحی ایران به گونه‌ای است که فرزندان ما نسبت به تداوم این هنر تردید دارند. ما به عنوان میراث‌داران پدرانمان وظیفه داریم این حرفه را ادامه بدهیم اما دیدگاه نسل جوان تغییر کرده و حفظ آن از سوی آیندگان نیازمند حمایت مسئولان است. باید بیشتر به فکر هنرمندان موسیقی اقوام ایران باشیم و آثارشان را ثبت و ضبط کنند تا مانا و ماندگار شود.»

خنیاکر موسیقی نواحی ایران

استاد غلامعلی پورعلیانی

علی پورعلیانی

علی پورعلیانی فرزند هفتم زنده‌یاد استاد غلام‌علی پورعلیانی است، نوازنده شهیر دوتار و خنیاکر موسیقی نواحی ایران. موسیقی در زندگی استاد پورعلیانی جریان داشته و شاید جالب باشد بداند که استاد اول او هم‌دانش او بوده؛ نوازنده ساز و مسلط به شاهنامه‌خوانی. خانواده مادری‌اش نیز علاقه‌مند به موسیقی و خواندن بودند و نسل به نسل این علاقه در آنها وجود داشت و همین امر سبب گرایش او به موسیقی شد تا آنکه در ۹ سالگی پدرش ساز دوتار را به او هدیه داد و مراحل ابتدایی نواختن ساز را نزد پدر آموخت و بعدها نزد دیگر استادین منطقه تربت جام و خراسان ادامه داد. ● **خلاق قطعه ماندگار «نوبلی نوبلی»** استاد پورعلیانی از معدود نوازندگان مسن و پیشکسوت نواحی بود که مدرک فوق‌دیپلم داشت و شغلش معلمی بود و بازنشسته آموزش و پرورش شد و به عنوان یک اکتاو تازه نام برد و بر این باورم این تغییر و تحولات می‌تواند ادامه داشته باشد مانند آنچه بزرگان ما انجام داده‌اند و ما نیز موظف هستیم تغییراتی در آن ایجاد کنیم تا برای نسل آینده که با موسیقی‌های قدیمی‌تری روبه‌رو هستند ماندگار باشد.» موسیقی اقوام اگرچه قدمتی داشته‌است اما طی این سال‌ها بسیار، توجه ویژه‌ای به این هنر و هنرمندان آن نشده و هنرمندان موسیقی نواحی کشورمان در دوران‌های مختلف به لحاظ مالی مشکلات بسیاری را متحمل شده‌اند و این موضوع منجر به اتفاقات جبران‌ناپذیر و ناگزیری شده است: «موسیقی اقوام ایران همچنان دوستداران و مخاطبان بسیاری دارد و مورد استقبال مردم بوده و جوانان هم به این ساز و آوازه‌های آن آمده‌اند ما نیز طبق سفارش و وصیت پدرانمان حافظ این موسیقی هستیم و خواسته ما از مسئولان فرهنگی این است نگاه جدی‌تری به این هنر داشته باشند و نسبت به موسیقی نواحی ایران کم لطفی نکنند. من درآمد زندگی‌ام از راه موسیقی است و حرفه‌ام تدریس است و در کنار آن ساخت ساز و اجرای‌های موسیقی را هم انجام می‌دهم و طی این سال‌ها در کشورهای آسیایی کنسرت‌های متعددی اجرا کرده‌ام. پدرم نیز در کشورهایی چون سوئیس، فرانسه، بلژیک، ایتالیا، هلند و... اجرا داشته است و طبق صحبت‌هایشان از استقبال بسیار خوبی هم برخوردار بوده. اما به‌طور کلی شرایط موسیقی نواحی ایران به گونه‌ای است که فرزندان ما نسبت به تداوم این هنر تردید دارند. ما به عنوان میراث‌داران پدرانمان وظیفه داریم این حرفه را ادامه بدهیم اما دیدگاه نسل جوان تغییر کرده و حفظ آن از سوی آیندگان نیازمند حمایت مسئولان است. باید بیشتر به فکر هنرمندان موسیقی اقوام ایران باشیم و آثارشان را ثبت و خدمت‌ها به این سرزمین است. او بر این

● چرا موسیقی نواحی در کشور ما غریب واقع شده؟

فرزندان استاد غلام‌علی پورعلیانی حافظ موسیقی پدرشان هستند و نسل چهارمی که این هنر میراثی را ادامه می‌دهند: «پدرم پیش از نیم قرن زندگی را وقف این هنر و فرهنگ کرده است و ما نیز وظیفه داریم از این موسیقی صیانت کنیم تا به نسل‌های بعد منتقل شود.

من طی این سال‌ها تلاش کردم با تلفیق و تنظیم‌های متفاوت موسیقی اصیل را با نسل امروز آشتی بدهم. مانند کاری که آقای همایون شجریان با موسیقی سنتی ایران انجام داد و به عقیده من تلفیق موسیقی کلاسیک با موسیقی جهانی اتفاق خوبی است و من هم در موسیقی مقامی این کار را انجام داده‌ام تا مخاطب ارتباط بیشتر و بهتری با موسیقی کهن ایران داشته باشد و حتی در نسل بعد هم جایگاه خود را حفظ کند.» به گفته علی پورعلیانی موسیقی اقوام ایران مورد توجهی و کم‌تلفی مسئولان فرهنگی و در رسانه ملی هم مورد بی‌مهری قرار گرفته است: «چرا موسیقی نواحی در کشور ما غریب واقع شده؟

چرا یک هنرمند موسیقی مقامی سال‌ها زحمت می‌کشد اما در آخر آن‌طور که شایسته است دیده نمی‌شود اما هنرمندان موسیقی پاپ شرایط بسیار خوبی دارند و هنرمندان موسیقی اقوام همیشه درگیر معیشت خود هستند؟!

نه از بیمه خوبی برخوردار هستند و نه حقوق مناسب و مکتفی و نه حمایت معنوی که سال‌های کنسرت به صورت رایگان یا با هزینه کمتر در اختیارشان قرار گیرد. حتی رسانه‌ای ندارند که ساز خود را معرفی کنند! مسئولان باید به پیشکسوتان موسیقی نواحی و به نسل جوان این موسیقی توجه بیشتری داشته باشند. اگر مسئولان حمایت‌های لازم را داشته باشند قطعاً وضعیت فرهنگ و هنر کشورمان بهتر خواهد شد و جوانان از غریب‌گرایی به سمت فرهنگ خودشان گرایش پدید می‌کنند چرا که این فرهنگ و هنر برای پدر و پدران ما بوده است.»

اجراهای بسیاری در کشورهای مختلف همچون سوئد، دانمارک هلند و... داشته همچنین از سوی سازمان تبلیغات اسلامی اجراهایی هم در کانادا، قرقیزستان و سوئدان و... برگزار کرده‌ام. جالب است بدانید مسئولان فرهنگی اغلب این کشورها اسکان دائمی و زندگی در آنجا را پیشنهاد می‌کردند و اصرار بسیاری به این موضوع داشتند اما بنا به توصیه و سفارش پدرم، رسالت دارم موسیقی بومی منطقه‌ام را در وطن خود حفظ کنم.» به گفته این نوازنده دوتار، موسیقی مقامی در منطقه شمال خراسان به صورت حماسی بوده و توانسته موسیقی مقامی و شاهنامه را با یکدیگر تلفیق کند او بر این نظر است با این شیوه، موسیقی اقوام ایران را از یکناوخت پدرم در یک آرایشگاه مشغول به کار بود و در همان محل کارش به دوتارنوازی هم می‌پرداخت. هنرمندان بسیاری به آنجا آمد و رفت داشتند و من نیز از همان جا به این ساز و نواختن و آموختن آن علاقه‌مند شدم. پدرم از شاهنامه‌خوانان برجسته موسیقی اقوام ایران است و تا به امروز کسی مانند پدرم این گونه شاهنامه را با موسیقی روایت نکرده است. من نیز به سبب علاقه‌مندی‌ام، تمام آن سال‌ها در کنار پدرم بودم و تلاش کردم تمامی روایت‌های شاهنامه را از برکنم و افتخار می‌کنم با انتشار آثارم توانسته‌ام جوانان را به خواندن شاهنامه ترغیب و تشویق کنم تا فردوسی و شاهنامه را به خوبی و به درستی بشناسند.» این استاد پیشکسوت موسیقی مقامی شمال خراسان، از شرایط حال حاضر آموزش و پرورش را به هنر جوانان می‌آموزد: «جوانان این منطقه به موسیقی مقامی علاقه‌مند هستند و سبک نوازندگی پدرم را آموزش دیده و آموزش می‌دهند.»